

DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2022.62.50-60>

УДК 72.025.4/5

Лещенко Нелля Арсентіївна,
доктор архітектури, професор
кафедри інформаційних технологій в архітектурі
Київський національний університет будівництва і архітектури
ardisconn@ukr.net
orcid.org/0000-0002-3198-4554

ПРИНЦИП «ЦІЛІСНОСТІ» У КОМПЛЕКСНОМУ ПРОЦЕСІ РЕСТАВРАЦІЙНО-РЕКОНСТРУКТИВНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ІСТОРИЧНИХ ЦЕНТРІВ МІСТ

Анотація: в статті розглянуто сформульовані автором загальні та спеціальний принцип «розпланувальної і об'ємно-просторової цілісності» комплексного процесу реставраційно-реконструктивних трансформацій (РРТ) історичних центрів міст. Показано зв'язок останнього із загальними принципами РРТ. Розібрано визначені прийоми, що його розкривають, та надано рекомендації щодо їх проведення. Показано актуальність використання даного принципу для різного за ступенем цінності і цілісності історичного міського середовища. Надано його відповідність визначеним системним рівням і методам РРТ.

Ключові слова: реставраційно-реконструктивна трансформація (РРТ); принципи і прийоми комплексного процесу РРТ.

Постановка проблеми. Актуальність проблеми зумовлена необхідністю здійснення комплексного процесу реставраційно-реконструктивних трансформацій в історичних центрах міст для збереження їх цінності, водночас усунення численних деструкцій в існуючій наразі їх забудові, занедбаний стан якої є характерним для багатьох історичних міст, їх оживлення і гармонійного оновлення. Пропонуються загальні і спеціальні принципи проведення якісних змін в різному за цінністю і деструкцією історичному середовищі міст, дотримання яких водночас збереже їх ідентичність, відновить цілісність та підвищить якість, атрактивність і активність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід виділити значний теоретичний внесок у вирішення питань реставрації і реконструкції історичного середовища низкою вітчизняних архітекторів-науковців: М. Бевзем [1], Є. Водзинським [2], М. Дьоміним [3], Ю. Івашко [4], В. Кодіним [5], О. Михайлишин [6], М. Орленком [7], Г. Осиченко [6], А. Плешкановською [7], О. Рибчинським [10], К. Скалскі [11], В. Товбичем [12, 13], А. Томашевскі [14],

Т. Устенко [15] тощо. Аналіз існуючого практичного досвіду показує наявність позитивних змін в історичному міському середовищі, які сприяли підвищенню його якості і активності, проте і не зовсім вдалим реставраційно-реконструктивних трансформацій, що спричинили його деструкцію. Останні, як правило, було здійснено без врахування чи ігнорування принципів можливого втручання в історичну забудову і призвели до значних порушень і втрати її цілісності та ідентичності.

Метою публікації є розглянути сформульований автором спеціальний принцип «розпланувальної і об'ємно-просторової цілісності» комплексного процесу реставраційно-реконструктивних трансформацій історичних центрів міст, показати його зв'язок із запропонованими загальними принципами. Розібрати визначені прийоми, що його розкривають. Показати актуальність його використання для різного за ступенем цінності і цілісності історичного міського середовища. Надати відповідність визначеним системним рівням і методам РРТ.

Основна частина. Реставраційно-реконструктивна трансформація (РРТ) – це комплексний процес взаємопов'язаних реставраційних і реконструктивних змін в окремих будівлях, відкритих просторах і міському архітектурному середовищі в цілому для підвищення цінності і цілісності та переходу на новий якісний рівень [16]. Можна виділити чотири взаємопов'язані системні рівні РРТ: містобудівний, об'ємний, функціональний і соціально-економічний [17].

Для вирішення питань реставраційних і реконструктивних змін на різних рівнях слід застосовувати певні принципи. Їх можна розділити на загальні і спеціальні. Загальні – є актуальними для всіх рівнів. Спеціальні – додатково розкривають певний рівень і є доповнюючими до загальних.

Було сформульовано наступні чотири загальні принципи комплексного процесу реставраційно-реконструктивних трансформацій історичних центрів міст: 1) «кумулятивного розвитку», 2) «контекстуального доповнення», 3) «атрактивного просторового розкриття», 4) «мультикомфортності». Їх рекомендується застосовувати для здійснення якісних змін на всіх визначених чотирьох системних рівнях (містобудівному, об'ємному, функціональному і соціально-економічному) [18].

Крім сформульованих чотирьох загальних принципів комплексного процесу РРТ додатково можна виділити ще спеціальні принципи, окремі для кожного системного рівня (містобудівного, об'ємного, функціонального і соціально-економічного) та прийоми, що їх розкривають.

На містобудівному системному рівні вирішення питань підвищення цінності, цілісності і якості розпланувальної і об'ємно-просторової структури

історичного центру рекомендується проводити виходячи також з принципу їх «цілісності».

Отже, принцип «розпланувальної і об'ємно-просторової цілісності» – це підтримання історичного центру в стані, при якому всі його елементи мають такі характеристики (форму – місце – зміст – значення) і зв'язки, що дозволяють забезпечити його гармонійне існування та розвиток. Він сприяє запобіганню, зменшенню та усуненню деструкції. Також передбачає підтримання однорідності рядової забудови історичного центру (збереження і продовження її характерної композиції, близьких висотних відміток, об'ємів) для виділення домінуючих і акцентних будівель – пам'яток. Має застосовуватися при здійсненні реставраційно-реконструктивних трансформацій на різних за цінністю і деструкцією ділянках історичного центру з використанням відповідно зберігаючих, відновлюючих, оновлюючих і перетворюючих методів [19], а саме: консервації, відновлення, реабілітації, ревалоризації, регенерації, ревіталізації, оновлення, перетворення, а також реновації. Є доповнюючим до сформульованого загального принципу РРТ – «кумулятивного розвитку».

Розкриття даного принципу містобудівного рівня можуть забезпечити наступні прийоми:

1) *об'єднання елементів історичного центру єдиним пішохідним простором*. Прийом легко втілюється і є особливо актуальним для малих історичних міст. Нові елементи можна вводити тільки зберігаючи його розпланувальну і просторову цілісність. Також для її відновлення має бути усунено чи зменшено деструктивний вплив дисгармонуючих елементів;

2) *відновлення візуальних зв'язків*. При цьому рекомендовано наступне:

– знести або, в разі можливості, зменшити дисгармонуючий вплив шляхом пониження висотних відміток існуючих дисгармонуючих елементів, які руйнують візуальні зв'язки між домінантами історичного центру, а також цілісність композиції і зв'язків (домінанта – акценти – рядові будівлі) в будь-якій з його підсистем;

– відновити історичну загальну композицію містоутворюючих домінант шляхом їх фрагментарної (цілісної) реставрації, реабілітації – для існуючих і частково зруйнованих, наукового відтворення (за можливості) – для повністю зруйнованих;

– створити нові сучасні домінанти або акценти, якщо це є необхідним для відновлення загальної композиційної цілісності історичного центру міста і неможливо відновити історичні;

3) *створення «візуальних коридорів»* для розкриття домінант і акцентів в напрямку найбільш вигідних точок їх сприйняття. Для цього рекомендовано:

– усунути чи зменшити деструктивний вплив всіх дисгармонуючих елементів, які заважають цілісному візуальному сприйняттю домінанти в її історичному середовищному оточенні зі сторін прилеглих вулиць;

– модернізувати (через пониження висотної відмітки, трансформацію останнього поверху в мансардний) малоцінні будівлі, які наразі складають рядову забудову прилеглих кварталів і мають створювати рівно високий фон для виділення і сприйняття домінанти з вулиць, що на неї розкриваються;

– запроєктувати однакової висоти (відповідно до існуючих історичних) нові рядові будівлі, що мають стати компенсаційною забудовою зруйнованих частин історичних вулиць, прилеглих до домінанти;

4) *закріплення кутів архітектурними акцентами*. Рекомендовано:

– зберегти, а в разі необхідності підкреслити (формами і деталями завершення даху) акцентне значення кутів існуючої забудови на перехрестях вулиць і в місцях розкриття (виходу) вулиці на ряд забудови кварталу, що завершує її перспективу;

– відновити порушені кути за допомогою нових акцентних будівель шляхом їх виділення за рахунок створення додаткового поверху, можливо аттикового чи мансардного, зміни форми чи напряму ухилу їх даху порівняно з іншими рядовими будівлями, деталізацією оздоблення їх фасадів;

5) *створення оточуючої «зеленої» зони* для просторового об'єднання забудови ансамблю історичного центру. Для цього рекомендується об'єднати існуючі міські парки і сквери новими «зеленими» рекреаційними зонами, сформувавши їх в єдине «зелене кільце»;

6) *об'єднання рядової забудови спільною відкритою галереєю на першому поверсі*. Рекомендується при створенні нових будівель-вставок в існуючій історичній забудові, яка традиційно на першому поверсі вже мала відкриті галереї. Також доцільним буде для нової компенсаційної забудови для створення відкритого простору перед будівлею, захищеного від несприятливих погодних умов, що зможе стати місцем для проведення часу, спілкування, спостереження, і підвищить якість середовища;

7) *«камерні квартали» з внутрішнім двором*. Організація суцільної лінії рядової забудови вулиць і кварталів при оновленні історичного середовища після його санації, в разі якщо такий тип забудови є традиційним для історичного центру міста і визначений в ході його історико-генетичного аналізу. Створені «камерні квартали» з внутрішнім упорядкованим двором дозволять розділити простір на публічний і приватний, забезпечать рівномірне функціональне наповнення і багатофункціональність історичного центру та підвищать якість проживання в ньому;

8) *«пломбування»*. Введення будинків-вставок для заповнення небажаних розривів в суцільному ряду забудови. При цьому висота, розміри, парцеляція фасадів цих будинків повинна відповідати існуючій історичній цінній забудові. Будинок-вставка може:

- бути побудований в лінію з існуючими історичними будівлями, при цьому для нього бажана стилізація сучасних форм або, рідше, «прихована реставрація» чи імітація, також він може мати і нові форми, але вони повинні бути підпорядковані історичним за парцеляцією, матеріалами та кольором;

- «западати», утворюючи курдонер («зелений» – для короткотривалого відпочинку або іншої функції для активізації та підвищення якості історичного середовища); може «западати» лише на першому поверсі, утворюючи захищене місце від несприятливих погодних умов для комфортного перебування на відкритому просторі перед будівлею;

- примикати до історичної будівлі через вставку-курдонер, яка, як правило, має бути з візуально більш легкого матеріалу (наприклад, скла) ніж історична будівля; нова будівля при цьому може мати нові форми, але узгоджені з існуючими історичними будівлями за парцеляцією і кольором;

9) *регламентація рядової забудови за висотою і габаритами*. При цьому рекомендується:

- проектувати нову рядову забудову однаковою за висотою і близькою за розмірами в плані по ширині і глибині. Висота приймається виходячи з висоти існуючої історичної забудови, ширина і глибина – відповідно до обраного модулю-розміру. Модуль-розмір формується після аналізу розпланування існуючих історичних рядових будівель як характерний саме для рядової забудови визначеного історичного середовища [20];

- виконати, за необхідності, в ході модернізації рядових малоцінних будівель візуальне зниження їх поверховості за допомогою пристосування останнього поверху під мансардний;

- при рівновисокій забудові можливе виділення будівель, які формують кути площі, і будівель, що позначають початок вулиці, шляхом підвищення їх поверховості або ускладнення форм їх об'єму, наприклад, завершення;

- існуючі довгі дисгармонуючі будівлі з «монотонними» фасадами в ході модернізації слід розбити на окремі фрагменти-секції близьких розмірів і штучно виділити одну від одної за кольором, матеріалом оздоблення фасаду, за об'ємами (наприклад, незначне підвищення чи зниження дахів сусідніх фрагментів; об'єднання і виділення існуючих балконів в окремі скляні блоки). Розмір кожного фрагменту не повинен перевищувати обраний модуль-розмір.

Вищезазначені прийоми було використано при розробці проектів РРТ історичних центрів Клевани (Рівненської обл.), Олики (Волинської обл.), Бару (Вінницької обл.) та Меджибіжу (Хмельницької обл.).

Висновки. Отже, сформульовані вище загальні принципи націлені на забезпечення цілісності, підтримання ідентичності, підвищення цінності, якості та атрактивності будь-якого історичного міського середовища при здійсненні реставраційно-реконструктивних трансформацій в ньому на різних рівнях. Запропонований спеціальний принцип «розпланувальної і об'ємно-просторової цілісності» та визначені прийоми, що його розкривають, допоможуть додатково забезпечити грамотне проведення необхідних якісних змін в історичному середовищі на містобудівному рівні. Цей принцип є актуальним для проведення реставраційно-реконструктивних трансформацій в різному за цінністю та деструкцією історичному середовищі з використання відповідно можливих і необхідних для нього реставраційних і реконструктивних методів – зберігаючих, відновлюючих, оновлюючих і перетворюючих.

Список джерел

1. Бевз М. В. Методологічні основи збереження та регенерації заповідних архітектурних комплексів історичних міст: автореф. дис. ... д. арх. Харків, 2004. 32 с.
2. Водзинський Є. Принципи та методи охорони видового розкриття пам'яток архітектури в краєвиді історичних міст (1970-ті – 1990-ті рр.): автореф. дис. ... к. арх. Київ, 2011. 20 с.
3. Дьомін М. Актуальні проблеми пам'яткоохоронної діяльності в Україні. Мистецькі обрії. Київ, 2005. Вип. 7. С. 263 - 268.
4. Івашко Ю. Філософське значення і передумови виникнення наукової реставрації пам'яток архітектури і мистецтва. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Київ, 2006. Вип. 16. С. 15 - 22.
5. Кодін В.О. Основи реконструкції історичних міст. Навчальний посібник. Харків: ХНАМГ, 2009. 172 с.
6. Михайлишин О.Л. Розвиток архітектури міжвоєнної Волині в умовах соціокультурних трансформацій ХХ століття: автореф. дис. ... д. арх. Львів, 2014. 34 с.
7. Орленко М. І. Проблеми та методи реставрації пам'яток архітектури України (ХІ – поч. ХХ ст.): автореф. дис. ... д. арх. Київ, 2018. 44 с.
8. Осиченко Г. О. Реконструкція історичного середовища міста. Містобудування та територіальне планування. Київ, 2009. Вип.35. С. 343-354.

9. Плешкановська А. М., Планування реконструктивної діяльності як умова розвитку міста. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук.-техн. збірник. Київ, 2015. Вип.38. С. 314-320.
10. Рибчинський О.В. Формування і ревіталізація середмість історичних міст України: автореф. дис. ... д. арх. Львів, 2017. 34 с.
11. Skalski K. Rewitalizacja we Francji – rewitalizacja a polityka miejska, polskie zastosowania doświadczeń francuskich, Instytut Rozwoju Miast. Kraków, 2009. Т. 2. 311 s.
12. Leshchenko N., Tovbych V. Modern approaches to the revitalization of historical ex-industrial architecture. Wiadomosci Konserwatorskie. Journal of Heritage Conservation. Warszawa, 2019. № 60. P. 51 –58.
13. Leshchenko N., Tovbych V. Revived degraded monuments of fortification architecture – potential for the historical small towns development. Budownictwo i Architektura. Lublin, 2020. Vol. 19 (1). P. 47 – 54. <https://doi.org/10.35784/bud-arch.906>
14. Tomaszewski A. Environmental preventive conservation. ICOMOS. XIII Assemble General. Madrid, 2002. P. 264 – 266.
15. Устенко Т. В., Водзинский Е.Е. Охрана историко-архитектурного наследия в городах Украины. Градостроительные вопросы сохранения и использования памятников архитектуры. Москва, 1980. С. 94-100.
16. Лещенко Н. А. Методологічні основи реставраційно-реконструктивних трансформацій історичних центрів малих міст: дис. ... д. арх. Київ, 2020. 447 с.
17. Лещенко Н. А. Комплексний процес реставраційно-реконструктивних трансформацій. Містобудування та територіальне планування: наук. – техн. збірник. Київ, 2021. Вип. 76. С. 138–149. <https://doi.org/10.32347/2076-815x.2021.76.138-149>
18. Лещенко Н. А. Загальні принципи комплексного процесу реставраційно-реконструктивних трансформацій історичних центрів малих міст. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук. – техн. збірник. Київ, 2021. Вип. 59. С. 203 – 214. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2021.59.203-214>
19. Лещенко Н. А. Методи комплексного процесу реставраційно-реконструктивних трансформацій. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук. – техн. збірник. Київ, 2021. Вип. 61. С. 80 – 93. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2021.61.80-93>
20. Leshchenko N. Contextuality is a condition for preserving the uniqueness of a historical city. Architecture City Engineering Environment. Gliwice, 2021. Vol. 14 (3). P. 17 – 25. <https://doi.org/10.21307/ACEE-2021-019>

References

1. Bevz M. V. (2004). Methodological bases of preservation and regeneration of protected architectural complexes of historical cities. [Metodolohichni osnovy zberezhennya ta reheneratsiyi zapovidnykh arkhitekturnykh kompleksiv istorychnykh mist]: avtoref. dys. ... d. arkh. Kharkiv, 32. (in Ukrainian)
2. Vodzynskiy YE. (2011). Principles and methods of protection of species disclosure of architectural monuments in the landscape of historic cities (1970s - 1990s). [Pryntsypy ta metody okhorony vydovoho rozkryttya pam'yatok arkhitektury v krayevydi istorychnykh mist (1970-ti – 1990-ti rr.)]: avtoref. dys. ... k. arkh. Kyiv, 20. (in Ukrainian)
3. D'omin M. (2005). Current problems of monument protection in Ukraine. [Aktual'ni problemy pam'yatkookhoronnoyi diyal'nosti v Ukrayini]. Mystets'ki obriyi, 7, 263-268. (in Ukrainian)
4. Ivashko Yu. (2006). Philosophical significance and prerequisites for the emergence of scientific restoration of architectural and art monuments. [Filosofs'ke znachennya i peredumovy vynyknennya naukovoyi restavratsiyi pam'yatok arkhitektury i mystetstva]. Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannya, 16, 15-22. (in Ukrainian)
5. Kodin V.O. (2009). Fundamentals of reconstruction of historic cities. [Osnovy rekonstruktsiyi istorychnykh mist]. Navchal'nyy posibnyk, Kharkiv, 172. (in Ukrainian)
6. Mykhaylyshyn O. L. (2014). Development of architecture of interwar Volhynia in the conditions of sociocultural transformations of the XX century. [Rozvytok arkhitektury mizhvoyennoyi Volyni v umovakh sotsiokul'turnykh transformatsiy XX stolittya]: avtoref. dys. ... d. arkh. L'viv, 34. (in Ukrainian)
7. Orlenko M. I. (2018). Problems and methods of restoration of architectural monuments of Ukraine (XI - early XX century). [Problemy ta metody restavratsiyi pam'yatok arkhitektury Ukrayiny (XI – poch. XX st.)]: avtoref. dys. ... d. arkh. Kyiv, 44. (in Ukrainian)
8. Osychenko H. O. (2009). Reconstruction of the historical environment of the city. [Rekonstruktsiya istorychnoho seredovyshcha mista]. Mistobuduvannya ta terytorial'ne planuvannya, 35, 343-354. (in Ukrainian)
9. Pleshkanovs'ka A. M. (2015). Reconstruction planning as a condition for city development. [Planuvannya rekonstruktyvnoyi diyal'nosti yak umova rozvytku mista]. Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannya, 38, 314-320. (in Ukrainian)
10. Rybchyns'kyi O.V. (2017). The formation and revitalization of the downtown historic towns of Ukraine. [Formuvannya i revitalizatsiya seredmist' istorychnykh mist Ukrayiny]: avtoref. dys. ... d. arkh. L'viv, 34. (in Ukrainian)

11. Skalski K. (2009). Rewitalizacja we Francji – rewitalizacja a polityka miejska, polskie zastosowania doświadczeń francuskich, Instytut Rozwoju Miast, 2, 311. (in Polish)

12. Leshchenko N., Tovbych V. (2019). Modern approaches to the revitalization of historical ex-industrial architecture. Wiadomosci Konserwatorskie. Journal of Heritage Conservation, 60, 51 –58. (in English)

13. Leshchenko N., Tovbych V. (2020). Revived degraded monuments of fortification architecture – potential for the historical small towns development. Budownictwo i Architektura, 19 (1), 47 – 54. <https://doi.org/10.35784/bud-arch.906> (in English)

14. Tomaszewski A. (2020). Environmental preventive conservation. ICOMOS. XIII Assemble General, 264 – 266. (in English)

15. Ustenko T. V., Vodzinskiy Ye.Ye. (1980). Protection of historical and architectural heritage in the cities of Ukraine. [Okhrana istoriko-arkhitekturnogo naslediya v gorodakh Ukrainy]. Gradostroitel'nyye voprosy sokhraneniya i ispol'zovaniya pamyatnikov arkhitektury, 94-100. (in Russian)

16. Leshchenko N. A. (2020). Methodological foundations of the restoration-reconstructive transformations of the historical centers of small towns. [Metodolohichni osnovy restavratsiyno-rekonstruktyvnykh transformatsiy istorychnykh tsentriv malykh mist]: dys. ... d. arkh. Kyiv, 447. (in Ukrainian)

17. Leshchenko N. A. (2021). Complex process of the restoration-reconstructive transformations. [Kompleksnyy protses restavratsiyno-rekonstruktyvnykh transformatsiy]. Mistobuduvannya ta terytorial'ne planuvannya, 76, 138-149. <https://doi.org/10.32347/2076-815x.2021.76.138-149> (in Ukrainian)

18. Leshchenko N. A. (2021). The general principles of the complex process of the restoration-reconstructive transformations of the historical centers of small towns. [Zahal'ni pryntsypy kompleksnoho protsesu restavratsiyno-rekonstruktyvnykh transformatsiy istorychnykh tsentriv malykh mist]. Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannya, 59, 203 – 214. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2021.59.203-214> (in Ukrainian)

19. Leshchenko N. A. (2021). Methods of the Complex Process of the Restoration-Reconstructive Transformations. [Metody kompleksnoho protsesu restavratsiyno-rekonstruktyvnykh transformatsiy]. Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannya, 61, 80 – 93. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2021.61.80-93> (in Ukrainian)

20. Leshchenko N. (2021). Contextuality is a condition for preserving the uniqueness of a historical city. Architecture City Engineering Environment, 14 (3), 17 – 25. <https://doi.org/10.21307/ACEE-2021-019> (in English)

Аннотация

Лещенко Нелля Арсентьевна, доктор архитектуры, профессор кафедры информационных технологий в архитектуре, Киевский национальный университет строительства и архитектуры.

Принцип «целостности» в комплексном процессе реставрационно-реконструктивных трансформаций исторических центров городов.

В статье рассмотрены сформулированные автором общие и специальный принцип «планировочной и объемно-пространственной целостности» комплексного процесса реставрационно-реконструктивных трансформаций (РРТ) исторических центров городов. Дано определение и выделены четыре взаимосвязанных системных уровня РРТ: градостроительный, объемный, функциональный и социально-экономический. Для решения вопросов реставрационно-реконструктивных трансформаций предложены общие и специальные принципы. Общие – как актуальные для всех системных уровней РРТ. Специальные – как дополнительно раскрывающие определенный уровень и дополняющие общие. К последним были отнесены следующие принципы: «кумулятивного развития»; «контекстуального дополнения»; «аттрактивного пространственного раскрытия»; «мультикомфортности». На градостроительном системном уровне решение вопросов повышения ценности и качества планировочной и объемно-пространственной структуры исторического центра рекомендовано проводить исходя из принципа их «целостности». Это поддержание исторического центра в состоянии, при котором все его элементы имеют такие характеристики (форму – место – содержание – значение) и связи, что позволяют обеспечить его гармоничное существование и развитие. Принцип способствует предотвращению, уменьшению и устранению деструкции. Применяется при проведении реставрационно-реконструктивных трансформаций на разных по ценности и деструкции участках исторического центра с использованием соответственно сберегающих, восстанавливающих, обновляющих и преобразующих методов. Является дополняющим к сформулированному общему принципу РРТ – «кумулятивного развития». Разобраны девять выделенных приемов, которые раскрывают принцип «планировочной и объемно-пространственной целостности», а также даны рекомендации по их проведению. Приведены места их апробации.

Ключевые слова: реставрационно-реконструктивная трансформация (РРТ); принципы і прийоми комплексного процесу РРТ.

Annotation

Nellya Leshchenko, Doctor of Science in Architecture, Professor of the Department of Information Technologies in Architecture, Kiev National University of Construction and Architecture.

The Principle of «Integrity» in the Complex Process of the Restoration-Reconstructive Transformations of the Cities Historical Centers.

The article considers the general and special – «planning and volume-spatial integrity», principles of the complex process of restoration-reconstructive transformations (RRT) of the historical centers, formulated by the author. A definition is given and four interconnected system levels of RRT are identified: urban planning, volumetric, functional, and socio-economic. To address the issues of restoration-reconstructive transformations, general and special principles are proposed. General are as relevant for all PPT system levels. Special are additionally revealing a certain level and complementing the general ones. The latter's included the following principles: «cumulative development»; «contextual addition»; «attractive spatial disclosure»; «multi-comfort». At the urban planning system level, it is recommended to solve the issues of increasing the value and quality of the planning and volume-spatial structure of the historical center based on the principle of their «integrity». This is the maintenance of the historical center in a state in which all its elements have such characteristics (form - place - content - meaning) and connections that make it possible to ensure its harmonious existence and development. The principle contributes to the prevention, reduction, and elimination of destruction. It can be used when carrying out restoration-reconstructive transformations in areas of the historical center of different value and destruction using, respectively, preserving, restoring, renewing, and transforming methods. It is complementary to the formulated general principle of RRT – «cumulative development». Nine selected techniques that reveal the principle of «planning and volume-spatial integrity» are analyzed, and recommendations for their implementation are given. Places of their approbation are showing.

Keywords: restorative-reconstructive transformation (RRT); principles and techniques of the RRT complex process.